

L'apotecari Pere Anglada i la pesta de 1628 a Banyoles

The apothecary Pere Anglada and the plague of 1628 in Banyoles

Ferran SABATÉ CASELLAS, Elisenda SABATÉ PÉREZ

Unitat d'Història de la Medicina, Facultat de Medicina, Universitat de Barcelona. C.E.: drsabate@yahoo.es

Resum - El segle XVII a Catalunya fou una època d'inestabilitat política, econòmica i social. Als conflictes polítics amb les Corones Espanyola i Francesa (Guerra dels Segadors, "Pau dels Pirineus" i mutilació de Catalunya, etc.), s'hi afegí la xacra del bandolerisme, i finalment els episodis de pesta. Donem a conèixer un possible cas de pesta a Banyoles a l'any 1628, i la decisiva intervenció de l'apotecari d'aquella vila Pere Anglada en aquest afer, així com les tensions existents entre les autoritats de la vila i les del monestir.

Paraules clau: Pesta, apotecari, Banyoles, segle XVII.

Abstract - The 17th century in Catalonia was a time of political, economic and social instability. To the political conflicts with the Spanish and French Crowns (War of *Segadors* (Reapers), "Peace of the Pyrenees" and mutilation of Catalonia, etc.), was added the scourge of banditry, and finally the episodes of plague. We present a possible case of plague in Banyoles in 1628, and the decisive intervention of Pere Anglada, the apothecary of that town, in this affair, as well as the tensions existing between the authorities of the town and those of the monastery.

Keywords: Plague, apothecary, Banyoles, 17th century.

Introducció

El segle XVII a Catalunya fou una època d'inestabilitat política, econòmica i social. Als conflictes polítics amb les Corones Espanyola i Francesa (Guerra dels Segadors, "Pau dels Pirineus" i mutilació de Catalunya, etc.), s'hi afegí la xacra del bandolerisme, i finalment els episodis de pesta¹.

Copiem aquí unes cartes procedents de l'Arxiu Municipal de Girona, que fan referència a un possible cas de pesta a Banyoles a l'any 1628, i la decisiva

intervenció de l'apotecari d'aquella vila Pere Anglada en aquest afer. També ens posen de manifest les tensions existents en el segle XVII entre les autoritats de la vila i les del monestir, que n'ostentava el domini jurisdiccional.

Els apotecaris de Banyoles al s. XVII

La vila de Banyoles tenia més d'un apotecari en aquest període. Ramon Jordi menciona² en una visita de botigues de l'any 1621, la presència de l'a-

¹ CAMPS I SURROCA, M.; CAMPS I CLEMENTE, M. *La pesta de meitats del segle XVII a Catalunya*. Lleida: Seminari Pere Mata-U.B., 1985.

² JORDI I GONZALEZ, R. *Colectanea de "speciers", mancebos boticarios, boticarios, farmacéuticos practicantes de farmàcia y farmacéuticos en Cataluña (1207-1997)*. Barcelona: Fundació Uriach, 2003, p. 300-301.

potecari Miquel Caldana. També, aprofitant la visita dels “visitadors” que eren Gaspar Joan Pasqual, metge substituït del protometge Gabriel Antoni Bosser i Francesc Llacuna, apotecari, ambdós de Ripoll, fou examinat el dia 22 d’octubre de 1621 el fill de Pere Anglada: Benet Anglada.

Una nova “inspecció” del 29 de setembre de 1624 a Banyoles, realitzada pels mateixos inspectors, visiten l’apotecaria de Miquel Caldana i la de Pere Anglada. Al mateix temps fou examinat Josep Arxer, obtenint el títol el 19 de setembre del 1624, quedant a deure 8 lliures del salari del protometge. Durant la pesta dels anys 1650-54 Josep Arxer residí a Girona, amb l’apotecari Francesc Arxer (no sabem si era el germà o un oncle). Sembla que el 1652 s’incorporà a l’exèrcit.

El 19 de desembre de 1633, fou examinat a Banyoles l’exercent Joan Vidal, per Miquel Pagès Portell, de Torroella de Montgrí, metge substituït del protometge. El 1636 fou examinat a la mateixa vila, l’exercent Josep Ferrer, per Àlvar Antoni Bosser, protometge i Josep Martí Miró, apotecari de Barcelona, registrant el seu títol el 24 d’agost. Finalment, consta que el 9 de setembre del 1645 fou examinat l’exercent a Banyoles Joan Vilar, pel mateix Miquel Pagès Portell.

Una “visita” anterior d’apotecaries de l’any 1594, realitzada per Joan Amat, metge substituït del protometge i Joan Ponsich, apotecari de Barcelona, constata la presència de dos apotecaris establerts a Banyoles: Pere Joan Arxer i Benet Anglada. Això ens permet parlar de dues nissagues locals d’apotecaris a la vila de Banyoles durant el segle XVII.

L’episodi de 1628

Les cartes que transcrivim a continuació fan referència a l’alarma social creada per la presència a Banyoles de mercaders procedents de França, on sembla que s’havien detectat alguns casos de pesta. La notícia i l’advertiment arribaren pels canals “ofi-

cial”, a través de cartes enviades pels cònsols de Narbona a Perpinyà; de la vila de Perpinyà a Girona, i d’aquesta a les poblacions importants de la seva diòcesi.

El 19 de maig de 1628 foren pregonades a la ciutat de Girona³, en els llocs de costum, unes ordinations dictades pels jurats de la ciutat a fi de preservar-la del contagi de la pesta, ja que en diverses poblacions de França es produïa aquesta greu malaltia i es moria “de mal contagiós”. El dia anterior, el Consell havia designat al jurat Rafael Alba per fer tancar els portals i reparar els que no estiguessin en les condicions de seguretat adequades, a la vegada que nomenava “portalers” per fer guàrdia en els de Pedret i d’en Vila, principals entrades de la ciutat.

A tenor d’aquestes disposicions, el 25 de maig, es decidí que Joan Feliu, “botiguer de teles”, que havia portat des de Cadaqués unes peces, que havia adquirit a França recentment, en creure que ja havia arribat en aquella població el contagi, fos expulsat de la ciutat, junt amb les teles, prohibint-li que hi entrés de nou sense el consentiment explícit dels jurats⁴. Posteriorment les actes municipals no tornen a esmentar aquest afer fins el 24 de setembre, en què per raons semblants a les del mes de maig, es reiteren idèntiques ordinations; no obstant, el copiador de la correspondència es més explícit i ens informa de les nombroses cartes enviades amb la finalitat de prevenir el contagi⁵.

Els documents transcrits s’iniciaren el 13 de juny de 1628, amb l’escrit que els jurats de Girona enviaren als de Banyoles, informant-los de l’imminent arribada de dos francesos *amb dos o tres carreges de coses que han compradas dins los llochs ahont en Fransa hi ha pesta*. L’avís degué ésser rebut al matí, ja que a primeres hores de la tarda, els jurats rebien amb la resposta l’informe del que havia succeït i agraiïen l’interès manifestat pels seus homòlegs gironins⁶. Cal assenyalar que aquesta actitud tan amatent era normal del municipi de Girona, que un cop sabedor d’algun esdeveniment, ja fos positiu o

³ Arxiu Municipal de Girona, Manual d’acords de 1628, fol. 33, vº

⁴ Arxiu Municipal de Girona, Manual d’acords de 1628, fol. 35

⁵ Arxiu Municipal de Girona, Manual d’acords de 1628, fol. 120

⁶ Arxiu Municipal de Girona, Lligall de correspondència varia, plec de Banyoles.

negatiu, era ràpidament traslladat a les altres poblacions de la diòcesi com Banyoles, Olot, Figueres, Besalú, Castelló d'Empúries, Torroella, etc.

Informació addicional a la dels jurats banyolins, la trobem en la carta de l'apotecari d'aquesta població Pere Anglada, que ens dona més detalls, com que els francesos es deien Pere Baranguer i Pere d'Oriac i que anaven acompanyats d'unes dones. Parla de la intervenció del criat de l'Abat, Damià Feliu; recull el testimoni de Pere Espinosa, pintor de la Bisbal, que va tenir nàusees quan Feliu va obrir la capseta que portaven els francesos; i finalment, avisa del viatge a Barcelona que vol emprendre l'abat amb el seu criat.

En l'ànim d'aquesta carta cal tenir en compte la nota⁷ de Ramon Jordi en parlar de la "visita" del 19 de setembre de 1624 a l'establiment "de la Plaça" de Pere Anglada. El visitador Francesc Llacuna li presentà unes cartes executives del Sant Ofici de la Inquisició, cosa per la qual Anglada rebutjà la visita i manifestà que tancava l'apotecaria i no volia exercir d'apotecari.

La tercera carta fou escrita per l'abat Antonio de Mantilla⁸, el dia 15, des de Montcada, d'on no va poder avançar, en no estar proveït de la corresponent patent de sanitat. Sembla ser que els jurats de Girona haurien enviat una còpia de la carta de l'apotecari Anglada als consellers de Barcelona, i com les autoritats de la capital eren menys benèvols i més rigoroses, l'abat restà parat, sense poder avançar, a pesar de la seva jerarquia. Molest, dona la seva versió dels fets i de la seva conducta. Demana als Jurats de Banyoles intercedeixin per ell amb els de Barcelona perquè li afranquessin el pas.

En la quarta, els jurats de Girona li diuen a l'abat que no tenen res personal en contra d'ell, però reiteren el contacte del seu criat Damià Faliu amb una capsula transportada pels francesos.

A la cinquena carta podem constatar la desconfiança i tenses relacions existents entre la vila de Banyoles i el monestir, condicionades per la relació

feudal de dependència de la vila respecte del monestir. Les amenaces del procurador general de l'abat contra el Jurat en Cap de la vila i el desconegut autor de la carta enviada a Barcelona, posen de manifest les tensions entre l'autoritat civil, l'eclesiàstica i la dels professionals sanitaris.

Finalment, a la sisena carta veiem com el criteri dels Jurats i de l'apotecari Pere Anglada preval, a pesar de les queixes i retrets del Prior del monestir.

Afortunadament, no sembla que aquesta alarma de l'estiu del 1628 afectés al Principat, però sí que es van donar alguns casos de pesta en punts de la veïna França.

I

Molt magnífichs senyors. A les tres y quatre de la tarda nos ha vingut tambe a nosaltros avis de que dits francesos que Vs Ms. nos donan avis estavan per arribar en la vila ab llurs carregas de mercadaria aportan; encontinent som anats en perçona als portals avisar als portalers que en ninguna manera dexassen entrar dits francesos y en lo portal per ont avian de entrar som anats nosaltros. Apres al cap de un poc avem sabut que llurs mullers eran axidas fora vila y seran vistas ab llurs marits, y tambe una altra dona de la mateixa vila tambe em sabut anava ab dits francesos. Avem determinat que als dits francesos ni a sas mullers ni a la dita dona no se'ls donas entrada y a las mercadarias manco y axi Vs. Ms. stigan ab confiança, que ells, ni llurs mercadarias no entraran en la vila que no ajan purgat lo temps que.s deu. A Vs. Ms. estimam y agraphim molt lo servei nos han fet y si altra cosa se ocorra ja avisarem a Vs Ms. als quals Deu guarde. De Banyoles als 13 de juny 1628. Los jurats de la vila de Banyoles.

II

Molt magnífichs senyors. Per relació de molts de la vila de Banyoles avem sabut que Damia Faliu, criat del Sr. Abat era anat a parlar ab los francesos que son Pierris Baranguer y Pierris de Oriac, y que.ls

⁷ JORDI I GONZÁLEZ R. *Op. cit.*, p. 300

⁸ MONSALVATGE I FOSSAS, F., *Noticias historicas*. Olot, Imprenta y Libreria de Juan Bonet, 1904. p. 158

ha manejades las robas que portan les quals nos sap ni.s te noticia de on sont, y per mossen Pere Spinosa, pintor de La Bisbal, tambe avem sabut que mossen Damia Faliu ha oberta una capsa que aportan dits francesos y en aver-la oberta a llamada tant mala fragancia que a dit Spinosa, que estava un poc lluny, li causava mala olor y basca. Dit criat esta ab lo Sr. Abat y axi se suplica que com lo mal contagios se apeguia tant com se apega y com dit criat estiga ab dit Sr. Abat, que pus dema de mati que entenc sera aquí lo Sr. Abat a les quatre hores de la matinada o avuy que va a Barcelona ab dit criat y altre de sa companyia, que a dit criat, ni al Sr. Abat, ni tots los de sa companyia no.l dexen entrar, que vajan a Barcelona, y tambe seria asertat que Vs. Ms. donassen avis a Barcelona que no.ls dexassen entrar; aquest avis de Vs. Ms. per saber-se de molts, y ab dit Pere Spinosa, que esta a La Bisbal, o sabran mes llargament si.u volen saber. Guarde Deu a Vs. Ms., de Banyoles als 13 de juny de 1628. - Molt criat de Vs. Ms. – Pere Anglada.

III

Molt magnifichs Srs. Per exa carta veuran Vs. Ms. el ordo que ab tota pressa fem es despachat de Barcelona ab un correo, para que ne entras ne arribas a ella per les rahons se contenen en la carta; cosa tan ajena de la veritat, com per ella matexa constara, pus ni jo he vist ningu que sia vingut de Fransa, que los que arribaren en Banyoles la tarde antes me par-tís, ni.ls viu ni per orde meu los parla ningú, ans be vista la carta se escrivia de exa Ciutat als jurats de Banyoles los digue fesen tot lo que millor los aparegues para el negoci, y seguissen el orde de Girona, y fiu fer crides que a pena de 30 dias de purgacio ningu s.i acostas ni.ls parlas; pus miren Vs. Ms. que be ve asso ab aver-los informat que u d'ells ve ab ma companyia, ni que he rebuda, ni vista roba d'ells, pus penso estimo mes ma vida y salut y la de la terra que tots los interessos del mon; y també estan Vs. Ms. informats de fals en dir que so passat per Girona sens que ningu ne hagues sentiment. Sapian Vs. Ms. la veritat de las guardas, estaban en los portals el dimecres pus tots me parlaran y.m veran, que no anava amagat pus eran las sis oras de la matinada, y.m detingui mes de mitja ora en el portal del Hospital donant uns

dines. Yo no se qui a informat a Vs. Ms. tant fora de la veritat; tot aso es en derreputacio y dany meu; y axi no es just que constant-los a Vs. Ms. com es forsa los consta de la falssedat de tot y de la veritat del contrari, no.m vullam fer merce de remediar.o, pus es cert que si per correo de avis de exa ciutat ha fet la de Barcelona lo que fa, que Vs. Ms. o han de desfer dient estan informats del contrari; jo estic detingut y es en molt dany meu rebre modo en la brevetat dels despachos. Guarde N. S., Vs. Ms. y de Moncada y juny 15 de 1628. – Lo Abat de Banyoles.

IV

Lo avis que nosaltres havem fet als Concellers de Barcelona no es de que persona qui sie vinguda de les parts infectes anas en companyia de V. M, sinó que anava un fadrí, qui es diu Damia Faliu, del qual tenim verdadera relacio que en presencia de P. Espinosa, pintor de La Bisbal, y altres, obri una capsa que aportavan los francesos que arribaran a Banyolas y venien de les parts infectes, y que al obrir dita capsa sentiren los circumstants molt mala olo, tant que causa basca al dit Espinosa allí los ne avisàvem perquè en tot tinguessin que.ls aparagues convenir, y axi per desenganyar a V. M. de la equivocacio havem fet escriure esta. De Gerona y juny als 16 de 1628.- Los Jurats de la ciutat de Gerona. – Al Abat de Banyolas que Deu guarde.

V

Magnifichs Senyors. Estan molts particulars de la vila de Banyoles molt alterats aserca que s diu públicament que Pere Anglada apotecari de la mateixa vila auria escrita una carta a Vs. Ms., plena de mil mentides, maldats y vallacarias y principalment mossèn Guillem Barcelo prevere procurador general del Sr. Abat, lo qual esta nit passada barellant ab los senyors Jurats los digue moltes pesas, dient-los *vosaltros jurats sou uns borricos, botxs, una asens* y al Sr. Jurat en cap, Miquel Vila, li dona molts colps en los pits que tot air a la nit y tot vuy los pits li dolan molt y mes avant digue *aqueix lladre, aqueix traydor que ha escrita la carta als senyors Jurats de Gerona merexaria que.l penjassen, vosaltres aveu de fer inquisició qui es, jo us na dare requestas*. Y com fossen anats dimars

proppassat los Srs. Jurats a parlar ab lo Sr. Abat, dient-li que tenian relació per carta dels Srs. Jurats de Gerona, que dos francesos Perris de Oriac y Pere Baranguer venien de Fransa ab mercadaria y de part hont hi havia pesta y que per axo venien donar rao a sa senyoria y que no.l dexavan entrar, responge.ls lo Sr. Abat *axo son noves de fum, son noves de voltes*, y com dits jurats li amostrassen la dita carta los torna dir ab molta fellonia *feu-na lo que vullau*, de les quals paraules se podia inferir que li sabia greu. Apres al cap de una hora poc mes o manco ana Damia Faliu, criat del Sr. Abat, ont eran los dits francesos y toca.ls la mercadaria que aportavan y entra ella una capsa que obri, que segons relació de mossèn Pere Spinosa, pintor de La Bisbal, seti tant mala fregancia que li causa mal de cor. Y tambe per relacio de mossèn Garau Bassedes he sabut que en Tassi de Sascarres, lo qui cura de mals, li digue en lo moli del dit mossèn Bassedes, que el dit Tassi veu com Pere Baranguer francès dona un ambolic a mossèn Damia Faliu y mossèn Damia Faliu se.l posa a la butxaca, apres al cap de un poc digueren molts als Srs. Jurats, y jo també los digui, que dit mossèn Damia avia tocadas las robas dels francesos y que.l traguessen de la vila, no.u feran, o fos per temor portan al Sr. Abat o que no gosassen. Apres dit Damia Faliu a oida de molts se burlava per la plaça dient *si lo que jo he fet de tocar las robas dels gavatxs ho hagues fet a Sant Feliu, a mi ja.m agueran tret de la vila y que fos estat lo mateix abat lo.n agueran tret, ja me.n vaig dema a Barcelona alla purgare*, y com per paraula dels reverend Pere Ramis mon cunyat y altres persones hagues moltes vegadas hoit a dir que aqueix mal de pesta (Deu nos ne quart) se posava a un tros de drap, a una bala, ab llana, ab teles y que un home fàcilment lo podia pendre y aportarse-la.n y que moltes vegades se.l podia retenir vuit y quinze dies y un mes y que.l podia aportar de una part a altra y avent oit moltes vegades estan jo en Barcelona las grans morts hague en dita ciutat per causa de dit mal contagiós que apenas resta ningú, me prangue tant gran terror y spant y un zel de Deu y fiu una conseqüència, si dits francesos portan mal contagiós y es tan fàcil de agafar-se, fàcil cosa es que dit Damia ab la capsa que ha uberta y la roba que ha tocada y lo ambolic que ha posat a la

butxaca se.n aportia dit mal y tambe que.l encomania als qui van ab ell y que pus va a Barcelona lo aportia a Barcelona, y aqueix temor y desitjar jo la salut a Vs. Ms. y a la ciutat de Barcelona y saber que los Srs. Jurats no.ls ne avisavan de dita anada me força y mogue scriura la carta que scrigui a Vs. Ms., lo que molts m.o han tingut a molt mal y.m calumnian. Jo no entenc aver errat per malicia alguna que tingues ni tinga, si no es per desitjar lo be comú y entenia y entenc fe servey a Deu y a Vs. Ms. y a la ciutat de Barcelona als quals desitjo molt servir. Jo confio en lo favor de Deu y de Vs. Ms. que pus es estat zel de Deu, Deu me ajudara. Am aparegut donar-los-ne lo present avis perquè com molts per inventar moltas mantidas me calumnian Vs. Ms. me defensen, als quals Nostre Senyor guarde. De Banyoles als 19 de juny 1628.- Pere Anglada apotecari.

VI

Molt magnífichs senyors. Ahir a la tarda que devien ser vuit hores poc mes o manco, tingerem nova que Damia Faliu criat del Sr. Abat venia en la vila de Banyolas, encontinent anàrem nosaltros en persona ab algunas personas de Concell als portals per a tancar-los y arribats que forem al portal de Gerona de la present vila verem de un tros lluny venir dit Damia Faliu, cridarem-lo y li manarem que.s apartas y axi ell se aparta y no.l dexarem entrar y encontinent tancarem tots los portals y lo ferem anar a purgar en una cabanya lluny de la vila que.s diu de'n Porxas. Apres al cap de un poc per temor que com es criat del Sor. Abat, los monjos o altres del monestir no.l fessan entrar de nits en lo monestir anaren a parlar ab lo Sor. Prior supplican-lo que en ninguna manera no permetes que dit Damia Faliu entras en lo monestir, altrament que si u sabíem nos seria forçat fer cosa que.ls pesaria. Lo procurador del Sr. Abat nos dona moltes quexas com no havem feta diligencia en saber qui es la persona que dona avis ab carta a Vs. Ms. per inquirir contra de ell de la maldat diu que ha oposada, si Vs. Ms. eran servits manarnos ne avisar ne rebriam particular mercè; ans aparegui donar la present relació, si altra cosa se offer de nou ja.ls avisarem. Nostre Senyor guarde a Vs. Ms., de Banyolas als 19 de juny 1628.- Los Jurats de Banyolas.

